

Chris Brazier

DÜNYA TARİHİ

Türkçesi: Kübra Kelebekoğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
1. Başlangıçta... ..	11
2. Firavunlar ve Rahibeler	19
3. Süper Güçler ve Barbarlar	25
4. Tanrı ve Ruh.....	31
5. Yunan ve Latin.....	37
6. Dinin Önlenebilir Yükselişi	45
7. Doğudaki Işık.....	53
8. Haçlı Seferleri.....	59
9. Yeni Dünya'da İhtişam ve Cinayet	69
10. Saklı Kıta.....	79
11. Güneş Kral'ın Gölgesi.....	89
12. Amerikan Tarzı	95

13. Asya'nın Gücü ve Bereketi.....	103
14. <i>Liberté, Égalité, Fraternité:</i> Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik.....	109
15. Devrim.....	115
16. Dünyayı Bölüşmek.....	121
17. Topyekûn Savaş.....	131
18. İşçilerin Gücü.....	135
19. Kapitalizm ve Faşizm.....	139
20. Radikal Yirminci Yüzyıl.....	147
Kronoloji.....	179
Kaynakça.....	191

1. Başlangıçta...

Mütevazı başlangıçlar... Yaşam çamur birikintilerinde kıvıldanmaya başlayıp balıklara, sürüngenlere ve nihayet memelilere doğru evriliyor. Ardından sahneye insanlar çıkıyor ve gezegeni kolonileştirmeye başlıyorlar.

Başlangıçta sümüksü madde vardı. Darwin'in, insanların insansı maymunların soyundan gelmiş olabileceğine yönelik düşüncesi on dokuzuncu yüzyıl Hıristiyanlarını öfkeye boğmuştu. Halbuki öfkeli Hıristiyanlar henüz bu düşüncenin yarısını bile kavrayamamıştı. Aslında ilk atalarımız, birtakım sümüksü mikroorganizmalardı. Onların bile sahneye çıkışı epey geç olmuştu. Yeryüzü, güneşten koparak bağımsız bir gezegen olmasının ardından en az beş milyon yıldır üzerinde yaşam barındırmadan varlığını sürdürmekteydi.

Milyonlarca yıl geçti ve sümüksü madde jöleye, jöle de yumuşakçalara dönüştü. Büyük deniz akreplerini omurgalı balıklar izledi. Yaşamın çamurdaki ilk kıvıldanmalardan omurgalı balıklara ve ardından sürüngenlere ve memelilere doğru gösterdiği bu şaşkınlık verici gelişim, doğal seçilim süreciyle şekillenmişti. Hayatta kalma konusunda başarıya ulaşan canlıların belli bir avantajı vardı: Belki ışığa duyarlılık, belki de biraz daha dayanıklı bir dış kabuk. Bu canlılar büyük oranlarda çoğalabildi ve yaşamın farklı ama daima çevresine daha iyi uyum sağlayarak hayata tutunabilen biçimlere doğru evrilmesini sağladı.

Sudaki oksijen yerine havadaki oksijeni kullanabilmek için solungaçları akciğere evrilen bazı canlılar karaya çıktı; bugün bile ana rahmindeki insan yavrusu, bu kadim evrimsel adaptasyonun anısına akciğer geliştirmeden önce solungaç geliştirir.

Karaya çıkan bu canlılar sürüngenlerdi ve sürüngenlerin en büyüğü olan dinozorlar nesilleri tükeninceye kadar yüz seksen milyon

yıl boyunca yeryüzündeki en baskın tür oldu. Dinozorların nesli muhtemelen iklimin altmış beş milyon yıl öncesine kıyasla epey soğuması nedeniyle tükenmişti. Bunun üzerine yeryüzünü düşük sıcaklıklara daha iyi adapte olabilmiş daha küçük canlılar devraldı. Bu canlılar, tüyleri olan ve yumurtadaki yavrularını sıcak tutabilen kuşlar ile kürkleri olan ve dişilerin yavrularını olgunlaşınca kadar bedenlerinde tuttuğu memelilerdi.

Fiziksel evrimin yanı sıra süregiden sosyal bir evrim de vardı. Evrim skalasının aşağılarında yer alan sürüngenler yumurtalarını terk edip gidiyordu; yavruları başlarının çaresine bakmak zorundaydı. Fakat memeliler yavrularını besleyip büyüttü ve böylece onlarla sosyal ve eğitici bir ilişki geliştirdi. Her bireyin içgüdülerine dayanarak işe sıfırdan başlamasındansa, yararlı bilgiler aktarılabilme ve geliştirilebilmeye başlandı. Hayvanlar diğer hayvanlarla ortaklıklar kurmaya, sürü veya toplumlar oluşturmaya başladı.

• Beş milyon yıl öncesi: İnsansı atalarımız

İnsan biçimine yaklaşan ilk memeliler, yaklaşık beş milyon yıl önce Orta Afrika'daki bir insansı familyasından türedi. Bu *Australopithecine*'ler, yani "Güneyli İnsansılar" iki ayağının üzerinde yürüyordu (bu yüzden de ellerini kullanabiliyorlardı; bunun hayati bir önemi vardı). *Australopithecine*'ler, taşı yontup ucunu sivrilten ve böylece basit aletler yapabilen ilk hayvanlardı; fakat son üyeleri bir milyon yıl önce ortadan kayboldu. Yerlerini bir buçuk milyon yıl önce gelişen, Latince adıyla *homo erectus* olarak bilenen, daha dik bir duruşa ve daha büyük bir beyne sahip, insana daha çok benzeyen canlılar almıştı. *Homo erectus* ile *femina erecta* 800.000 ila 500.000 yıl önce yalnızca Afrika'da değil, Avrupa ve Asya'da da yayılarak Cava Adası ve kuzey Çin'e kadar ulaştı. Ateşin (muhtemelen nasıl yakıldığını değil ama) nasıl kontrol edildiğini keşfetmiş olmaları, daha soğuk iklimlerde yaşayabilmelerini sağlamıştı ve bilinenin aksine bu insan öncesi canlılar bile mağaralardan ziyade dal ve taşlarla inşa ettikleri barınaklarda yaşıyordu.

• MÖ 150.000: Havva Anamız

Bu canlılar bize ilkel ve yabancı gelebilir. Ama insanlığın tüm soyağaçlarının kökeninde bu insan öncesi *erectus* canlılar ya da büyük insansı maymunlar yer alır. Bir mitokondriyal DNA parçasının (hepimizin hücrelerinde taşıdığı, anadan kıza geçen genetik kodlamanın) izi sürüldüğünde ortak bir ataya, 150.000 yıl önce yaşamış Afrikalı bir kadına dayandığı anlaşılmıştır. Bu kadının bebeğine hem fatihler hem cariyeler hem atom fizikçileri hem de barış eylemcileri tarafından yüz binlerce yıl taşınacak, şu anda hep birlikte üstüne düşündüğümüz genetik bir harita armağan ettiğinden habersizce bir ovada, kızgın güneşin altında doğum yapmaya çalıştığını hayal edin. Bu olguların izini sürebildiğimiz ölçüde şunu söyleyebiliriz: Önce Adem değil, Havva var olmuştur.

Yeryüzünün yaşını bir gün olarak düşünürsek bildiğimiz anlamdaki insan, gece yarısına yalnızca iki saniye kala ortaya çıkmıştır; en yeni insan türü (*homo sapiens*) 40.000 yıl önce ortaya çıkarak dünyanın dört bir yanına yayıldı. Bu ilk insanlar toplayıcılık ve avcılık yaparak geçiniyordu. Alışlagelmiş ifade “avcı-toplayıcı”dır ve genellikle avcılık kısmı vurgulanır; erkekler dışarı çıkıp katledilmiş hayvan bedenleri getirir, kadınlar da bunları ateşte pişirir. Aslına bakılırsa ilk insanlar hayvanlardan ziyade sebzelerle besleniyordu, çoğu zaman karınlarını doyurdukları meyve ve yemişleri de kadınlar topluyordu. Hâlâ varlığını sürdüren avcı-toplayıcı insanlarla kıyaslayacak olursak da ilk insanlar muhtemelen kadınlara ve sundukları katkılara derin bir saygı duyuyordu. Kadınlar hareket özgürlüğüne sahipti ve cinsel anlamda tek bir erkeğe bağlı değillerdi. Buldukları topluluklarda rehber, lider, doktor ve yasa koyucu olabiliyorlardı ve gizemlerin en kutsalının, yani doğum gizeminin taşıyıcıları olarak kendilerine has özel bir statüleri vardı.

• Avcı Erkek Miti

İlk insanlara ilişkin en gözde imge, mağara adamı imgesidir; “doğal” saldırganlığını yemek uğruna hayvanları öldürmeye tercüme eden ve yemeğini pişiren, cinsel dürtülerini tatmin eden ve çocuklarını taşıyan kadını (saçından tutup) sürükleyen kaba saba, sert ve zalim bir mağara adamı.

Bu imge, gerçeklikten ziyade erkek uzmanların alevlenen hayal güçlerini ve hüsnükuruntularını yansıtıyor; tarihin kişisel bakış açılarıyla nasıl çarpıtıldığını ibretlik bir örneği. Darwin’den sonra gerçekleştirilen ilk ciddi fosil ve iskelet incelemelerinden beri herkes, insanların bütün evrimsel enerjilerini neden bedenlerinden ziyade beyinlerinin gelişimine harcadıklarını sorguladı. Söz konusu uzmanlar da ısrarla avcılığı bütün bir insan gelişiminin anahtarı olarak öne çıkararak evrimi vahşi erkekler arasındaki fiziksel bir savaşa indirgedi.

Ünlü zoolog Desmond Morris’e göre kadın bedeninin bugünkü şekli bile Avcı Erkek figürüne dayanıyor. Morris, ilk büyük insansı maymunların iki ayak üzerinde yürümeye başladıktan sonra yüz yüze seks istediğine, kadınların da buna karşılık kalçalarının artık erkeklerin ilgisini çekmeye yetmediğini fark edip büyük göğüsler geliştirmeye başladıklarına inanır. Halbuki emzirme kadınların büyük göğüsler geliştirmesinin, en hafif ifadesiyle, çok daha makul bir açıklamasıdır.

ABD’li yazar Robert Ardrey de benzer şekilde kadın orgazmının yorgun avcının gün sonunda alacağı bir ödül olarak evrildiğine inanır; kadınların aldığı hazzın ve dolayısıyla türü çoğaltma güdüsünün orgazmıla hiçbir ilişkisi yoktur anlaşılan. Bu görüşler bilimsel çevrelerde artık itibarını kaybetmiş olsa da, popüler düşüncenin buna ayak uydurması biraz zaman alacak.

Avcılık ve toplayıcılık yaparak günümüze kadar gelebilmiş halklar, ilk insanların yaşamlarına ilişkin daha gerçekçi bir içgörü edinebilmemizi sağlıyor. Bu gruplarda avcılık yüzde doksan beş oranında erkekler tarafından yürütülür. Gelgelelim avcılık tek başına yeterli gıdanın elde edilmesini sağlayamaz; her şeyden önce, ölü bedenler Afrika ikliminde uzun süre dayanmaz. Örneğin, Buşmanlar ayda yalnızca bir hafta avlanmıştır.

Geri kalan zamanlarda Buşmanlar ve diğer tüm avcı erkekler kadınların topladığı kabuklu ve kabuksuz yemişler, otlar ve yeşilliklerle beslenmiştir. Bu da kadınların hiçbir zaman erkeklerin eve pastırma getirmesine muhtaç kalmadığını gösteriyor.

Toplayıcılık, kazı aletlerinin yanı sıra vasıflı bir hafızayı ve dikkatli bir seçim sürecini de gerektiriyordu. Ne var ki, insan beyninin evrimine çok daha önemli bir katkı, çocuk bakımından geldi. İnsan yavrusunun kendi

kendine yeter hale gelmesi insansılardan çok daha uzun sürer ve bu yalnızca fiziksel açıdan böyle değildir: İnsan yavrusuna çok daha karmaşık bir toplum yapısının öğretilmesi gerekir. Çocukların oyun ve etkinliklerle topluma katılmaya teşvik edilmesi, bugün çocukların zekâ gelişimine nasıl katkıda bulunuyorsa beynin gelişimine de muazzam ölçüde katkıda bulunmuştur.

Avcılığın insan gelişimindeki en önemli etkinlik, insanların hayatta kalıp ilerleyebilmesini, dünyayı devralabilmesini sağlamış en önemli etken olduğu iddia edilegelirdi. Ne var ki, aslında çok daha önemli bir gelişim aşaması, bütünüyle kadınların bedenlerinin içinde gerçekleşti: (dişinin belirli aralıklarla kızıştığı) primat östrusundan menstrüasyona geçiş. Büyük dişi primatlar (şempanzeler, goriller ve orangutanlar) nadiren kızışarak, beş altı yılda bir, tek bir yavru doğururlar. Bu durum varlıklarını riske atsa da, elverişli bir ortamda hayatta kalabileceklerini gösterir.

Yılda on iki kere hamile kalma ihtimali olan insan dişisinin üreme kapasitesiye çok daha geniştir ve bu durum türün en elverişsiz ortamlarda bile hayatta kalabilmesini sağlamıştır. Tabii ki, erkekler de insanın gelişiminde doğal olarak büyük bir rol oynamıştır, ama bu zamana kadar unutulagelen kadınların katkısını daha çok vurgulamak zorundayız. Taş Devri'ndeki kültür kesinlikle karikatürize edildiği gibi değildi. Erkekler saldırganlıktan ağzından tükürükler saçılan vahşi katiller olmadığı gibi, avcılıkları tek kişilik bir kahramanlık hikâyesi değil, çatışmadan kaçınmak amacıyla çoğu zaman tuzak kurmayı içeren kolektif bir etkinlikti. Kadınlarla erkekler birbirlerinin becerilerine yaslanarak genellikle ortaklaşa çalışıyordu.

Tuhaftır ki Taş Devri'nin en yararlı şekilde karikatürize edildiği hali, bilerek yanlış temsil edildiği hali, *Taş Devri* çizgi filmidir; çünkü bu çizgi filmde Taş Devri'ndeki insanların bizden pek farklı olmadığı ima edilir.

Taş Devri Adamı'nı bir avcıya dönüştüren “doğal saldırganlık” göz önünde bulundurulduğunda kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların kaçınılmaz olduğunu iddia eden erkeklerden sakının. Söz konusu erkekler kendilerini fantezilerine fazla kaptırmış durumdalar. ■

• MÖ 40.000 – 10.000: İlk Avusturyalılar ve Amerikalılar

Büyük insansı maymunlar yalnızca Afrika, Avrupa ve Asya'ya yerleşmişti. Oysa insanlar daha da ötesine uzanarak geri kalan kıtaları, Avustralya ve Amerika'yı da işgal etti. İklimin desteğini almışlardı.

Dünya o günlerde hâlâ son Buzul Çağı'nın pençesindeydi; buzullar şu anda Berlin, Londra ve Chicago olarak bildiğimiz yerlere kadar inmişti. Nasıl ki küresel ısınma kutuplardaki buzulları eriterek deniz seviyesini yükseltme tehlikesi taşıyorsa, bu donma olayı da deniz seviyesini düşürmüştü. Deniz çekildikçe kara kütlelerinin arasındaki köprüler görünür oldu.

Avustralya, Papua Yeni Gine, Endonezya ve Filipinler ya birleşti ya da birbirlerinden kısa bir kayık gezintisi kadar uzaktı. İlk Avusturyalılar insanın daha önce hiç ayak basmadığı bu kıtaya son Buzul Çağı'nda ayak bastı. Kıtanın dört bir yanına yayılacak, Avrupalı gemiler kendileriyle irtibata geçinceye kadar on binlerce yıl boyunca insanlığın geri kalanından yalıtılmış bir halde kendi bağımsız kültürel geleneklerini oluşturacaklardı.

Benzer tarihlerde gözü kara Asyalı göçebe gruplar da başka bir köprüden, günümüzde Sibirya'yı Alaska'dan ayıran Bering Boğazı'nı aştı. Bu yeni zengin toprakların geniş açıklıklarına yayılan gruplar, Buzul Çağı'nın sonuna gelindiğinde Amerika kıtasında neredeyse ayak basılmadık yer bırakmamıştı: Kuzeyin buzullarla kaplı topraklarından çöllere, tropik ormanlara ve şu anda Ateş Toprakları olarak bildiğimiz güneyin serin ucuna kadar. Bundan bir süre sonra deniz seviyesi tekrar yükselerek dünyanın iki yarısını birbirinden ayırdı ve ilk Amerikalıları, geldikleri yerlerden bağımsız bir şekilde gelişmeye itti.

Bu dönemde dünya nüfusu, günümüzün megakentlerinin nüfuslarıyla neredeyse aynıydı; yani on milyonu geçmiyordu. Etnik grupların coğrafi bölgelere dağılımı da bu dönemde muhtemelen modern insanın zihnindeki şekle epey yakın bir haldeydi: Siyah tenli insanlar Afrika'da, beyaz ve kahverengi insanlar Avrupa ve Hindistan'da, "Şark" özelliklerine sahip insanlar da Uzak Doğu ve Amerika kıtasında. Bu dağılımda doğal seçilimin de payı vardı şüphesiz: Örneğin, Afrikalıların koyu teni onları tropik bölgelerin kızgın güneşine karşı koruyordu.